

OBOWIĄZKI WOBEC NARODU W NAUCZANIU SPOŁECZNYM KOŚCIOŁA

ks. Roman Misiak
WT US - Szczecin

Magisterium Ecclesiae postrzega poszanowanie praw człowieka jako podstawę w budowaniu personalistycznego ładu społecznego, czyli takiej rzeczywistości, w której każdy człowiek może osiągnąć pełny rozwój swojego człowieczeństwa. Prawa te dotyczą tak jednostek ludzkich, jak i narodów. W konsekwencji kościelne Magisterium, szczególnie w ostatnich dziesięcioleciach, angażuje swój autorytet promując i broniąc praw człowieka oraz praw narodów. Równocześnie nie przestaje przypominać o zobowiązaniach wobec własnej wspólnoty narodowej. W świetle społecznego nauczania Kościoła bowiem naród jest dobrem wszystkich jego członków, gdyż umożliwia im uczestniczenie w tych wszystkich wartościach, które składają się na dobro wspólne tej społeczności. Obowiązkiem więc wszystkich członków tej wspólnoty jest troska o jej dobro wspólne oraz współdziałanie w jego realizacji. Wynikają z tego pewne konkretne zobowiązania, które pozwalają się szczegółowo określić także wtedy, kiedy nie są dokładnie wyartykułowane w zapisach ustawodawczych, gdyż są powinnościami moralnymi. Kościelne Magisterium nieodmiennie podejmuje tę kwestię wyraźnie nie tylko mówiąc o zobowiązaniach członków narodu, lecz także precyzując sposoby ich przejawiania się. Jest rzeczą oczywistą, iż analizowana problematyka podlegała pewnej ewolucji w toku rozwoju, krystalizowania się społecznego nauczania Kościoła na temat narodu.

1. OD LEONA XIII DO PAWŁA VI

W tradycyjnych eksplikacjach, właściwych dla teologii moralnej życia społecznego, mówi się raczej o obowiązkach obywateli wobec ojczyzny, wobec rodaków, niż o zobowiązaniach wobec narodu¹ W tym duchu, wobec zagrożeń dla

---

¹ Zob. A. Drożdż, Człowiek człowiekowi. Teologia moralna szczegółowa, cz. 2, Tarnów 2001 s. 79-82.

wiary katolickiej i Kościoła ze strony sekularyzacyjnych programów masonerii, Leon XIII wzywał wierzących do oporu w imię nie tylko miłości do religii, lecz także szczerzej i szlachetniej miłości do ojczyzny. W gruncie rzeczy bowiem nie ma przeciwstawieństw pomiędzy nadprzyrodzoną miłością do Boga i Kościoła a przyrodzoną miłością ojczyzny. Obie są siostrami bliźniaczymi, aczkolwiek nie równorzędnymi, gdyż pierwsza domaga się pierwszeństwa² W encyklice *Sapientiae christianae*, o najważniejszych obowiązkach chrześcijan jako obywateli, papież ten jeszcze dobitniej formułuje swoje nauczanie: „społeczeństwo, w którym się urodziliśmy i wychowaliśmy, z natury zobowiązani jesteśmy kochać szczególną miłością i to tak, że każdy prawy obywatel musi być gotów ojczyznę swą nie tylko bronić, ale nawet, gdy potrzeba, radośnie śmierć za nią ponieść”³ Podobnie stwierdza papież Pius X: „patriotyzm (...) jest miłością, która zapewnia w naszym sercu pierwsze miejsce naszemu krajowi i naszym rodakom, taki jest bowiem porządek ustalony przez Opatrzność Bożą. Miłość ta nie wyklucza miłości innych ludzi (...). Kościół nauczał zawsze, że patriotyzm jest obowiązkiem i wiąże go z nakazem czwartego przykazania Bożego”⁴

W enuncjacjach tych można zauważyć wpływ scholastycznego wykładu św. Tomasza. Znaczące miejsce w jego wykładzie teologii na temat cnót społecznych zajmuje cnota patriotyzmu. Według Akwinaty źródłem obowiązków wobec ojczyzny jest sprawiedliwość, która domaga się wdzięczności za wyrządzone dobro. Otóż Bóg stworzył człowieka, lecz rodzina i ojczyzna wychowała go, rozwinęła jego osobowość do pełni człowieczeństwa. Dlatego też stawia św. Tomasz miłość ojczyzny na trzecim miejscu w hierarchii obowiązków miłości, po miłości Boga i rodziców⁵ Należy powiedzieć, iż nauka o *ordo caritatis* w etyce chrześcijańskiej jest trwałym jej dorobkiem, wy wpływającym z ewangelicznego orędzia. Mimo zmieniającego się kontekstu społeczno-kulturowego na przestrzeni dziejów przypomina, iż miłość chrześcijańska winna być otwarta na wszystkich ludzi bez wyjątku (uniwersalizm), ale z zachowaniem porządkującej zasady – im głębsze więzi tym większy, ściślejszy obowiązek miłości. To realistyczne ujęcie obowiązku dezawuuje błędy wszelkich tendencji egalistycznych i indywidualistycznych, które zapoznają istnienie przyrodzonych różnic i więzi między ludźmi⁶ Nie dopuszcza

---

² Por. Encyklika *Dell'alto* – Rzym.15.10.1890, w: *Encykliki Leona XIII*, cz. 1, Opracowanie W. Mysiek, M. Siwiec, B. Drozdowicz. Słupsk 1997 s.198-206.

³ Encyklika *Sapientiae christianae* – Rzym 10.01.1890 w: *Encykliki Leona XIII*, cz. 1... dz. cyt. s. 183; Encyklika *Rerum novarum* nr 29.

⁴ List apostolski. Rzym 11.04.1909, cyt. za: Cz. Strzeszewski. *Katolicka nauka społeczna*, Lublin 1994³ s. 508.

⁵ Por. ST II-II, q. 101, a. 1; zob. też: J. Woroniecki, *Questio disputata de natione et statu civili*, O narodzie i państwie, przekł. z j. łacińskiego Rafał Maliszewski, Lublin 2004 s. 47-50.

⁶ Por. J. Woroniecki, *Katolicka etyka wychowawcza*, t. 2, *Etyka szczegółowa*, cz. 2, Lublin 1986 s. 12-22, 122-125.

równocześnie do ich przewartościowania, jak to ma niejednokrotnie miejsce we wszelkich nacjonalizmach czy fundamentalizmach.

Papież Pius XII był zmuszony dać odpór tym zagrożeniom, których wyrazem był sowiecki komunizm i narodowy socjalizm. Przypominał więc, iż świadomość powszechnego braterstwa „nie burzy miłości ku własnej ojczyźnie, ku jej tradycjom i sławie, ani też nie zabrania pracy dla powiększenia jej dobrobytu i rozwoju słuszych interesów”⁷ Winno się co prawda „bardziej miłować i więcej dobra świadczyć tym, z którymi jesteśmy związani ściślejszymi więzami”, jednak zaraz dodaje, iż „godziwa i uporządkowana miłość do własnej ojczyzny nie powinna czynić nas ślepymi na powinność obejmowania miłością wszystkich ludzi”⁸ Ostrożność w formułowaniu obowiązków wobec ojczyzny-narodu była zrozumiała szczególnie ze względu na tragiczny błąd ubóstwienia narodu w hitlerowskich Niemczech i toczącą się wojnę. W odrzuconej przez Piusa XI, nacjonalistycznej i rasistowskiej doktrynie wyniesiono bowiem naród ponad skalę wartości ziemskich, mówiąc, wręcz w kategoriach religijnych, o „nieśmiertelności narodu niemieckiego” Natomiast obowiązek wierności i służby dla narodu ukierunkowano przeciwko innym narodom⁹ Również w okresie powojennym, w sytuacji pewnego lęku i przewrażliwienia w stosunku do zagadnień narodowych, po klęsce nacjonalistycznej ideologii, Pius XII z odwagą przypominał, iż miłość do własnej ojczyzny, naturalne pragnienie jej pomyślności, nie oznacza z konieczności lekceważenia, niechęci do innych narodów, gdyż zdrowa duma z ojczyzny jest uzasadniona. Dlatego też przypominał, w liście do niemieckiej młodzieży, o obowiązkach służby wobec swojej ojczyzny. Wskazywał, że mogą być one zagrożone w powojennym okresie, między innymi przez pasywność w sprawach życia społecznego, dążenie wyłącznie do własnej pomyślności, do kariery z dnia na dzień¹⁰ Tymczasem sprawa pomyślności ich ojczyzny, narodu zależy od ich szlachetnej gotowości, nie tylko w warunkach wojny, lecz także w rozlicznych sytuacjach życia codziennego, w pracy zawodowej.

---

⁷ Encyklika *Summi Pontificatus* – Castel Gandolfo 20.10.1939, w: *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, cz. 1, wydanie drugie zmienione, (red) M. Radwan, L. Dyczewski, L. Kamińska, A. Stanowski, Rzym-Lublin 1996 nr 39.

⁸ Tamże.

⁹ Por. Encyklika *Mit brennender Sorge* – Watykan 14.03.1937, w: *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, cz. 1... dz. cyt. nr 12, 32, 46; Encyklika *Divini Redemptoris* – Rzym 19.03.1937, w: *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, cz. 1... dz. cyt. nr 34.

¹⁰ Por. Pius XII. *Schreiben an die katholische Jugend Deutschland zum Bekenntnissontag* – Vatikan 23.05.1952, w: *Aufbau und Entfaltung des gesellschaftlichen Lebens, Soziale Summe Pius XII*, hrsg. von Arthur-Fridolin Utz und Josepf-Fulko Groner, Bd. 1-3 nr 178; tenże. *Ansprache an die picenische (märkische) Volksgruppe* – Rom 23.03.1958. W: *Aufbau und Entfaltung...* dz. cyt. nr 4551.

W tym kontekście pojawia się też problematyka wychowania w duchu narodowym. Szczególnie instytucja szkoły, nauczyciele, zdaniem Piusa XII, powinni w dorastającym człowieku wzbudzać miłość do ojczyzny i uświadamiać mu osiągnięcia własnego narodu, gdyż patriotyzm był i pozostaje nadal cennym składnikiem wychowania. Celem patriotycznego wychowania jest pogłębienie świadomości odpowiedzialności za kształt przyszłości narodu, która w decydującej mierze zależy od poprawnie wyedukowanej elity. „Nie należy się przy tym obawiać, że miłość do całej ludzkości (...) musi w sposób konieczny znajdować się w opozycji do szczególnej miłości ojczyzny” – tak nie jest, stwierdza Pius XII. I dla zobrazowania chrześcijańskiego uniwersalizmu zadaje retoryczne pytanie: „Czy miłość do innych rodzin przeczy tej szczególnej miłości, jaką należy mieć do własnej rodziny?”¹¹ Tak rozumiane wychowanie narodowe młodzieży winno być osadzone na niezmiennych podstawach religijno-moralnych, które implikują szacunek dla godności każdego człowieka, sprawiedliwe i życzliwe traktowanie nie tylko własnego narodu, ale i narodów ościennych z równoczesnym uznaniem specyficznego dla nich dobra¹² Wzgarda Bogiem i Jego przykazaniami – czyli fundamentem ludzkiego życia – skutkuje wielorakim złem w życiu społecznym, między innymi zapomnianiem o obowiązkach wobec narodu i wobec ludzkości, a w konsekwencji zagraża pokojowi światowemu. W nowym powojennym kontekście, wobec groźby nuklearnej konfrontacji mocarstw, stanowisko Piusa XII nabiera wyrazistości. Aczkolwiek kategoryczny wymóg uznania Boga, zdaje się nie pozostawiać wiele miejsca na alternatywę w postaci odwołania do prawa naturalnego lub uznania praw człowieka jako pomostu, czy płaszczyzny porozumienia pomiędzy ludźmi różnych przekonań światopoglądowych. Należy w tym miejscu zauważyć, charakterystyczne dla Piusa XII, widzenie problematyki obowiązków wobec narodu przez pryzmat rodziny. Do tych ujęć będzie później nawiązywało kościelne Magisterium.

W nowym świetle omawiana problematyka pojawia się w nauczaniu społecznym Kościoła papieży: Jana XXIII, Pawła VI oraz w nauczaniu Soboru Watykańskiego II. Wiąże się ją bowiem wyraźnie z zagadnieniem praw człowieka. Prawa człowieka, usankcjonowane w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, nie tylko znalazły wsparcie w *Magisterium Ecclesiae*, ale są w nim często przedstawione w sposób bardziej pogłębiony i dalej idący. Dokument Papieskiej Komisji „*Iustitia et Pax*” zwraca uwagę, iż Kościół „stymulowany przez rozwój współ-

---

¹¹ Ansprache an Mitglieder des katholischen Volksschullehrerverbandes Italiens – Rom 04.11.1955, w: Aufbau und Entfaltung... dz. cyt. nr 4964; por. też: Ansprache an Studenten und Professoren der Universität in Rom, 15.06.1952. W: Aufbau und Entfaltung... dz. cyt. nr 1816.

¹² Por. Encyklika Summi Pontificatus... dz. cyt. nr 56; Pius XII. Rund Brief Sertum laetitiae an die Bischöfe der USA – Rom 01.11.1939, w: Aufbau und Entfaltung... dz. cyt. nr 2843; tenże, Brief an Msgr. Dr. Franciscus von Streng – Bischof von Basel und Lugano – Vatikan 15.04.1958, w: Aufbau und Entfaltung... dz. cyt. nr 5001.

czesnej kultury społeczno-prawnej, wzbogacił swą własną integralną koncepcję praw osoby ludzkiej”¹³ Już samo zaadresowanie encykliki *Pacem in terris* - do wszystkich ludzi dobrej woli, zwiastowało istotną nowość. Papieżowi chodziło bowiem o to, by nauczanie w niej zawarte mogło być przyjęte przez ludzi reprezentujących różne światopoglądy. Nie podlega dyskusji, iż Jan XXIII wyeksponował przyrodzoną godność człowieka jako źródło praw człowieka, by podkreślić otwartość Kościoła¹⁴ Wykazał równocześnie, iż nie tylko prawa człowieka, lecz także jego obowiązki wyływają z godności osoby ludzkiej: „każdy człowiek jest osobą (...) wskutek czego ma prawa i obowiązki wyływające bezpośrednio i równocześnie z własnej jego natury”¹⁵ Inaczej mówiąc, człowiek nie może być pozbawiony przysługujących mu praw, ale także nie może uchylić się od wypełniania obowiązków. Podobnie jak prawa człowieka, również obowiązki są więc wrodzone i niezbywalne¹⁶ Należy zauważyć, iż szczególny akcent położył Jan XXIII na korelację pomiędzy uprawnieniami a obowiązkami¹⁷ Z tej racji słusznie twierdzi się, że encyklika *Pacem in terris* jest kodeksem nie tylko praw, ale również obowiązków człowieka¹⁸ Prawa i obowiązki są w encyklice zestawiane obok siebie i rozpatrywane łącznie, posiadają bowiem to samo źródło, czyli godność osoby ludzkiej. Ich analiza wykazuje, iż stanowią dwie strony tej samej rzeczywistości, występuje między nimi pełna równowaga, są nierozdzielne, współzależne, wzajemnie się warunkują i dopełniają¹⁹ Inaczej mówiąc nie ma uprawnień bez obowiązków, a obowiązków bez uprawnień. Tworzą one dla człowieka żyjącego w społeczeństwie drogę do realizacji materialnych i duchowych wartości. „Gdy zasady współżycia obywateli są formułowane jako prawa i obowiązki, wtedy ludzie – zauważa Jan XXIII – pojmują coraz lepiej wartości duchowe i intelektualne, w szczególności zaś rozumieją czym jest prawda, sprawiedliwość, miłość, wolność, a także uświadamiają sobie, że są członkami społeczności, która zakłada te właśnie wartości”²⁰ Inaczej mówiąc odkrywają swoją podmiotowość i odpowiedzialność za wszystko co składa się na dobro wspólne narodowej społeczności.

---

¹³ Por. Dokument Papieskiej Komisji „*Iustitia et Pax*” – *Kościół i prawa człowieka*, „Chrześcijańin w świecie” 1977 nr 50 s. 18.

¹⁴ Por. F. Mazurek, *Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka*, Lublin 2001 s. 140.

¹⁵ Encyklika *Pacem in terris* – Rzym 11.04.1963, w; *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, cz. 1... dz. cyt. nr 9; por. też: nr 20-21; 28-30.

¹⁶ Por. F. Mazurek, *Prawa człowieka w nauczaniu społecznym Kościoła (od papieża Leona XIII do papieża Jana Pawła II)*, Lublin 1991 s. 232.

¹⁷ Por. Encyklika *Pacem in terris*... dz. cyt. nr 9-28, 30-33, 44, 60, 63, 68, 91, 141, 150.

¹⁸ Por. H. Waśkiewicz, *Prawo naturalne w Pacem in terris*, „Zeszyty Naukowe KUL” 7: 1964 nr 1/25 s. 34.

¹⁹ Por. L. Berg, *Das Ethos der Enzyklika Pacem in terris*, „Jahrbuch für christliche Sozialwissenschaften” 7/8: 1966/1967 s. 91.

²⁰ Encyklika *Pacem in terris*...dz. cyt. nr 45.

Jednostka korzysta w wieloraki sposób z dorobku danego narodu, dlatego też ma obowiązek pomnażania dobra wspólnego wypracowanego przez innych.

W encyklice podkreśla się, iż korelacja praw i obowiązków występuje w płaszczyźnie osobowej i społecznej. Jan XXIII dymensję osobową ujmuje w następujących słowach: „każdemu z praw (...) odpowiadają w tym samym człowieku obowiązki”²¹ Dymensję społeczną zaznacza mówiąc: „W społeczności ludzkiej każdemu prawu naturalnemu jednego człowieka odpowiada obowiązek innych ludzi, a mianowicie obowiązek uznania i poszanowania tego prawa (...). Dlatego właściwie ułożone współżycie ludzi wymaga, aby w równej mierze uznawali oni wzajemnie swe prawa i wypełniali swe obowiązki”²² W literaturze przedmiotu, podkreśla się, iż korelacja na płaszczyźnie społecznej przebiega pomiędzy jednostkami uprawnionymi i jednostkami zobowiązanymi, jednostkami a grupami społecznymi, jednostkami i władzą państwową, pomiędzy jednostkami, grupami społecznymi, państwem i społecznością ogólnoludzką²³ W tym kontekście należy więc rozpatrywać zobowiązanie jednostek do uznawania i respektowania praw narodu, praw rodziny, praw innych grup społecznych czy społeczności ogólnoludzkiej. Konieczne jest ugruntowanie praw tak jednostek, jak i rozmaitych społeczności, do których przynależy człowiek także poprzez spełnianie określonych obowiązków. Człowiek bowiem będąc ze swej natury istotą społeczną, w swoim dążeniu do pełnego rozwoju, do realizacji swych ludzkich celów łącznie z celem ostatecznym, jest uwarunkowany poprzez życie społeczne. Jednym z jego przejawów jest wspólnota narodu. Nie wystarczy domagać się swoich słuszych praw, konieczne jest również uświadomienie sobie i podjęcie swych obowiązków. „Tych więc ludzi – pisze Jan XXIII – którzy dopominają się o swe prawa, a równocześnie albo całkowicie zapominają o swych obowiązkach, albo wykonują niedbale, trzeba porównać z tymi, którzy jedną ręką wznoszą gmach a drugą go burzą”²⁴ W nauczaniu społecznym Kościoła w tym okresie nie zostają uszczegółowione obowiązki wobec narodu, które spoczywają na jego członkach. Jednakże mocne uwytklenie korelacji praw i obowiązków w ramach głoszonej koncepcji integralnych praw człowieka jest znaczącym dorobkiem w nauczaniu społecznym Kościoła. Ponadto odwołanie się do natury ludzkiej, do przyrodzonej godności człowieka jako źródła także obowiązków nadało uniwersalny walor temu nauczaniu.

---

²¹ Tamże nr 28.

²² Tamże nr 30-31.

²³ Por. F. Mazurek. Prawa człowieka w nauczaniu społecznym Kościoła... dz. cyt. s. 233.

²⁴ Encyklika *Pacem in terris*... dz. cyt. nr 30.

2. OBOWIĄZKI WOBEC NARODU W NAUCZANIU SPOŁECZNYM JANA PAWŁA II

2.1. Źródła zobowiązań wobec narodu

Szczególnie wiele uwagi zagadnieniu obowiązków wobec własnego narodu poświęca Jan Paweł II. Czerpiąc z dorobku doktrynalnego Poprzedników w wielu wystąpieniach przedstawia ich pozytywną i szczegółową wykładnię. Jest to zrozumiałe zważywszy na wyraźne uwypuklenie znaczenia narodu tak dla każdego człowieka, jak również dla wypracowania sprawiedliwego ładu międzynarodowego. Jan Paweł II wyraźnie mówi o zobowiązaniach członków narodu precyzując również sposoby przejawiania się tych powinności. Jednak zanim zostaną one przedstawione, należy postawić pytanie: jakie jest według Jana Pawła II źródło tych zobowiązań? Dlaczego jednostka należąca do konkretnego narodu ma wobec niego jakąś powinność, i w jaki sposób, na jakiej drodze tę powinność zaciąga?

Jan Paweł II wyraźnie stwierdza, iż źródłem powinności dla każdego członka narodu jest fakt otrzymania, przyjęcia dziedzictwa własnej wspólnoty narodowej. Naród będąc wielkim, chociaż „pośrednim wychowawcą”, kształtuje każdego swego członka, daje mu głębszą ludzką tożsamość²⁵ Historia, tradycja, język i nade wszystko wartości kultury własnego narodu są treściami, na których rodzina – bezpośredni wychowawca – wychowuje. To wielorakie dziedzictwo jest wartością, którą każdy zostaje obdarowany duchowo w samym swoim indywidualnym człowieczeństwie²⁶ Każdy korzysta z niego we własnym rozwoju. Odkrycie tego duchowego obdarowania przez narodową wspólnotę, rodzi, zdaniem Jana Pawła II, potrzebę wzięcia odpowiedzialności za wspólne dobro „większej rodziny”, którą jest własny naród²⁷ Obdarowanie to jest więc wezwaniem w znaczeniu etycznym, to znaczy, domaga się przyjęcia, potwierdzenia, utrzymania i pomnożenia dziedzictwa, które nosi się w sobie. Można powiedzieć, iż już sama przynależność do narodowej wspólnoty skutkuje konkretnym wobec niej zobowiązaniem²⁸ Używane przez papieża terminy „syn”, „córka” narodu, podkreślają

---

²⁵ Encyklika *Laborem exercens* – Castel Gandolfo 14.09.1981, w: *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, cz. 2... dz. cyt. nr 10, 23.

²⁶ Por. Jan Paweł II. List do młodych całego świata *Parati semper* – Rzym 31.03.1985, w: *Wybór listów Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1997 s. 246-247; J. Piwowarczyk, *Katolicka etyka społeczna*, Kraków 1957 s. 301. Autor ten wyjaśnia, iż właśnie ze względu na otrzymane w narodzie wychowanie i zrodzenie niejako do pełni człowieczeństwa, naród nazywa się „macierzą”, a zespół czynników życia narodowego „ojczyzną” (tamże s. 301).

²⁷ Por. tamże s. 247; J. Majka, *Etyka społeczna i polityczna*, Warszawa 1993 s. 146.

²⁸ Por. Jan Paweł II, Słowo do młodzieży zgromadzonej przed siedzibą arcybiskupa – Kraków

fakt duchowego „zrodzenia” przez naród i płynące stąd powinności. Również sama społeczna natura osoby ludzkiej popycha ją do uczestnictwa, do dania swego wkładu wspólnocie narodu, w który jest wszczepiona²⁹

2.2 Obowiązek wierności

W kontekście tak określonych źródeł powinności jednostek wobec własnego narodu, należy stwierdzić, że według Jana Pawła II, każda wspólnota narodowa ma prawo domagać się od swoich członków spełnienia dwóch obowiązków: wierności oraz miłości. Są to ogólne zobowiązania, z których można wyprowadzić bardziej szczegółowo określone powinności. W przypadku obowiązku wierności chodzi wprawdzie o powinność przyznawania się do własnego narodu. Przykład realizacji tego przejawu wierności wielokrotnie, wobec różnych gremiów, dawał sam Ojciec Święty, w słowach: „jestem synem narodu o tysiącletniej kulturze”³⁰ Zaświadczał w ten sposób o przynależności do narodu, dochowując wierności jego dziedzictwu, zarówno na forum międzynarodowym, jak i wracając do Polski w czasie pielgrzymek³¹ Przyznawanie się do przynależności do określonego narodu, wraz z całym i właściwym mu bogactwem duchowym i kulturowym, jest podstawowym znakiem wierności³² W kontekście tej wierności, należy widzieć papieski trud pielgrzymowania do Polski, jako spłacanie długu wobec własnego narodu, jako świadectwo wdzięczności dla wspólnoty narodowej za otrzymane w niej duchowe dobra³³ Znaczenie tego duchowego obdarowania uwypuklił kard. Camillo

---

10.06.1997, w: Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny 1979-1983-1987-1991-1995-1997*, Przemówienia, homilie, Kraków 1997 s. 449.

²⁹ Por. Jan Paweł II, *Rozwiązanie waszych problemów spoczywa w waszych rękach* – Porto 15.05.1982, w: Jan Paweł II, *Nauczanie społeczne 1982*, t. 2, Warszawa 1986 s. 589; F. Mazurek, *Popieranie i obrona praw człowieka przez Kościół*, „Roczniki Nauk Społecznych” 12:1984 z. 1... jw. s. 17-18.

³⁰ Por. np.: *Przemówienie do Korpusu Dyplomatycznego* – Rzym 12.01.1979, w: Jan Paweł II, *Nauczanie społeczne 1978-1979*, t. 2, Warszawa 1982 s. 87; *Przemówienie wygłoszone w siedzibie UNESCO* – Paryż 02.06.1980, w: *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, cz. 2... dz. cyt. nr 14.

³¹ Por. Jan Paweł II, *Apel Jasnogórski* – Częstochowa 19.06.1983, w: Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny...* dz. cyt. s. 298.

³² Por. Jan Paweł II, *Biskupia „postuga jednania” w dziele integracji patriotyzmu i uniwersalizmu* – Przemówienie na spotkaniu z Episkopatem Argentyny. Buenos Aires 12.06.1982, „L'Osservatore Romano” 1982 nr 6 s. 21; *Homilia w czasie liturgii słowa skierowana do młodzieży zgromadzonej na Placu Mickiewicza* – Poznań 03.06.1997, w: Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny...* dz. cyt. s. 924.

³³ Por. Jan Paweł II, *Kościół współczesnego świata w służbie wielkiej sprawy pokoju* – Przemówienie do Korpusu Dyplomatycznego. Rzym 14.01.1980, „L'Osservatore Romano” 1980 nr 1-2 s. 12.

Ruini w dniu uroczystego rozpoczęcia procesu beatyfikacyjnego Jana Pawła II we wzruszających słowach: „Jako Włoch muszę wypowiedzieć ogromne i szczególne "dziękuję" Janowi Pawłowi II za miłość i troskę, jaką otaczał nie tylko Rzym, ale także całą swoją "drugą ojczyznę" – Włochy, i podziękować z głębi serca siostrzanemu Kościołowi krakowskiemu oraz całej umiłowanej Polsce, w której Karol Wojtyła otrzymał życie, wiarę i swe podziwu godne bogactwo chrześcijańskie i ludzkie, aby stanować dar dla Rzymu i całego świata”³⁴

Kolejnym przejawem spełniania obowiązku wierności względem własnego narodu jest zadanie strzeżenia wartości kultury narodowej, będących prawdziwym skarbem wielu pokoleń rodaków. Szczególna rola w wypełnianiu tej powinności przypada, najogólniej mówiąc, ludziom nauki i kultury, którzy przez swoją twórczość służą trwaniu i przetrwaniu narodu, gdyż naród w swojej duchowej substancji trwa przez własną kulturę³⁵ Ze strzeżeniem duchowej tożsamości swojej wspólnoty narodowej łączy się powinność przekazania własnej spuścizny narodowej, ideałów narodowych następnym pokoleniom. W Poznaniu, podczas spotkania na Placu Mickiewicza, Ojciec Święty, zwracając się do młodzieży, przypominał, iż to oni – młode pokolenie – powinni świadomi przeszłości, włączyć się w szereg pokoleń, by przekazać następnym wspólne dobro – ojczyznę³⁶ Według Jana Pawła II jest to jednym z najważniejszych zadań wobec narodu, zarówno w kraju, jak i na emigracji³⁷ Aby młodzież mogła sprostać tym wymaganiom, konieczne jest jej wychowanie, w duchu prawdziwych wartości, w szacunku dla własnego oraz innych narodów³⁸ Konieczne są cnoty społeczne, do których należy między innymi wierność względem narodu.

Zdaniem Jana Pawła II nie wypełniają obowiązku wierności ci członkowie narodu, którzy zatracają wrażliwość na dobro wspólne, działając świadomie na jego szkodę, zwłaszcza jeżeli dzieje się to z niskich pobudek, na przykład zrobie-

---

³⁴ Kard. Ruini o Janie Pawle II: Dar dla Rzymu i całego świata, w: <http://www.wiara.pl> (09.08.2005 r.).

³⁵ Por. Jan Paweł II. Przemówienie do przedstawicieli świata kultury zgromadzonych w kościele Świętego Krzyża – Warszawa 13.06.1987, w: Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny...* dz. cyt. s. 529; tenże, *Chrystus wzywa do budowy nowego społeczeństwa* – Przemówienie do studentów Wybrzeża Kości Słoniowej. Yamoussoukro 11.05.1980, w: Jan Paweł II, *Nauczanie społeczne 1980*, t. 3, Warszawa 1984 s. 399.

³⁶ Por. Jan Paweł II, *Homilia w czasie liturgii słowa skierowana do młodzieży zgromadzonej na Placu Mickiewicza...* dz. cyt. s. 920.

³⁷ Por. Jan Paweł II, *Skąd płynie siła wewnętrzna polskiej emigracji?* – Przemówienie do Polonii w Wielkiej Brytanii 30.05.1982, w: Jan Paweł II, *Nauczanie społeczne 1982*, t. 2... dz. cyt. s. 758; tenże, *Świadectwo życia narodu polskiego* – Przemówienie do Polonii hiszpańskiej. Madryt 03.11.1982, w: Jan Paweł II, *Nauczanie społeczne 1982*, t. 2... dz. cyt. s. 796.

³⁸ Por. Jan Paweł II, *Wzajemność, solidarność, współpraca* – Przemówienie do Korpusu Dyplomatycznego. Rzym 12.01.1985, „L'Osservatore Romano” 1985 nr 1 s. 12.

nia kariery czy osiągnięcia korzyści materialnych za wszelką cenę. Ojciec Święty przyznaje, że w ojczyźnie, w przeszłości wielokrotnie Polacy zawinili, w tej materii, posuwając się „aż do karygodnych przestępstw przeciw własnej ojczyźnie”³⁹ Działo się tak na przykład w czasach saskich, gdy w dużej mierze prywatnie, kosmopolityczne postawy czy zdrada zastąpiły, w imię złe pojętej wolności, prawdziwą troskę o dobro ojczyzny. Tu musimy ze smutkiem i niepokojem spojrzeć na czas terażniejszy.

Uświadomienie sobie, w kontekście współczesnych tendencji niwelujących wszelkie różnice między narodami, obowiązku wierności wobec własnego narodu, wobec jego dziedzictwa, wydaje się być szczególnie ważne. Zachowanie bowiem bogactwa autentycznych spuścizn narodowych umożliwia, tak rozwój ku pełni człowieczeństwa każdemu członkowi narodu, jak i prawdziwą oraz owocną wymianę różnorodnych dóbr pomiędzy poszczególnymi narodami, czyli pomnażanie dobra wspólnego całej rodziny ludzkiej. Własne dziedzictwo narodowe, własny naród, gdy są ujęte w perspektywie prawdziwego dobra osoby ludzkiej pojętej integralnie, nie tylko nie ograniczają człowieka, lecz są narzędziami jego rozwoju i wyzwolenia. Wkład narodu wniesiony w kształtowanie człowieczeństwa, w świadomość i sumienie własnych członków stanowi ostatecznie kryterium oceny jego dziejów⁴⁰

2.3 Obowiązek miłości

Kolejnym ogólnym zobowiązaniem każdego członka narodu wobec własnej wspólnoty narodowej jest, według Jana Pawła II, obowiązek miłości. Jest oczywistym to, iż powinno się czynić dobro każdemu człowiekowi, a nie tylko swoim rodakom. Prawda o człowieku domaga się miłowania każdej osoby ze względu na nią samą, na jej wartość, co w chrześcijaństwie zostało wzmocnione przykazaniem miłości bliźniego. Jednakże powinność miłowania jest realizowana według określonego porządku – kręgi, z którymi jest jednostka bardziej związana mają prawo żądać od niej większej miłości⁴¹. Jan Paweł II miłość społeczną ujmuje w czterech wymiarach: międzyosobowym, rodzinnym, narodowym i ogólnoludzkim⁴² Miłość własnej ojczyzny jest dalszym kręgiem tej miłości. Ma ona miejsce wtedy, gdy „synowie i córki jednego narodu trwają w miłości wspólnego dobra, jakie czerpią

---

³⁹ Jan Paweł II. Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na Stadionie Dziesięciolecia – Warszawa 17.06.1983, w: Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny...* dz. cyt. s. 237.

⁴⁰ Por. Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na placu Zwycięstwa* – Warszawa 02.06.1979, w: Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny...* dz. cyt. s. 23.

⁴¹ Por. J. Woroniecki, *Questio disputata de natione et statu civili...* dz. cyt. 50.

⁴² Por. Jan Paweł II, *Homilia w czasie nabożeństwa maryjnego odprawionego na lotnisku w Muchowcu* – Katowice 20.06.1983, w: Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny...* dz. cyt. s. 314-315; F. Mazurek. *Popieranie i obrona praw człowieka przez Kościół...* dz. cyt. s. 36.

z kultury i historii, znajdując w nich oparcie dla swej społecznej tożsamości, a zarazem dostarczając tego oparcia bliźnim, rodakom”⁴³ Dla narodu polskiego, zdaniem papieża, ten wymiar miłości społecznej posiada szczególne znaczenie, zarówno w doświadczeniu dziejowym, jak i w naszej współczesności. Przykład życia wybitnych postaci z dziejów narodu pomaga innym członkom wspólnoty narodowej w rozwoju miłości społecznej⁴⁴ Nie ma ona nic wspólnego z ciasnym nacjonalizmem czy szowinizmem – „jest prawem ludzkiego serca, miarą ludzkiej szlachetności”⁴⁵

Trzeba stwierdzić, iż obowiązek miłości narodu ma wymiar negatywny i pozytywny⁴⁶ Negatywny polega na tym, by własnemu narodowi nie szkodzić, nie zadawać krzywdy i nie dopuszczać do tego, by inni mu ją wyrządzali. Natomiast obowiązek pozytywny, podkreślany w nauczaniu Jana Pawła II, nakazuje czynić to, co życie narodu na prawdę utrzymuje i ubogaca, to, co przyczynia się do pomnożenia jego duchowego dziedzictwa. Powinność ta dotyczy każdego członka wspólnoty narodowej i oznacza umiłowanie własnej kultury narodowej i historii, to znaczy przede wszystkim specyficznych wartości, które stanowią o miejscu własnej ojczyzny w rodzinie narodów oraz umiłowanie rodaków – ludzi mówiących tym samym językiem i odpowiedzialnych za ten sam naród⁴⁷

Z ogólnego obowiązku miłości Jan Paweł II wyprowadza bardziej szczegółowe zobowiązania. Na pierwszym miejscu można wymienić obowiązek pracy dla narodu i ojczyzny. „Każdy obywatel ma obowiązek współdziałania, przez rzetelną i wierną pracę, w budowaniu coraz doskonalszej wspólnoty narodowej” – stwierdza Ojciec Święty⁴⁸ Obowiązek pracy dla dobra narodu, w papieskich enuncjacjach jest rozumiany szeroko. Dotyczy każdego członka narodu na jego własnym stanowisku pracy oraz wszystkich dziedzin życia społecznego. Sumienne spełnianie swych osobistych, rodzinnych, zawodowych czy innych obowiązków przyczynia się bowiem do współtworzenia i rozwoju dobra wspólnego własnego narodu.

---

⁴³ Tamże s. 315.

⁴⁴ Por. Jan Paweł II, List do młodych całego świata *Parati semper...* dz. cyt. s. 247.

⁴⁵ Jan Paweł II, *Nie zapominajcie o mnie w modlitwie* – List do Polaków 23.10.1978, w: Jan Paweł II, *Nauczanie społeczne 1978-1979*, t. 2, Warszawa 1982 s. 404.

⁴⁶ Por. J. Piwowarczyk, *Katolicka etyka społeczna...* dz. cyt. s. 305.

⁴⁷ Por. Jan Paweł II, Homilia w czasie Mszy św. odprawionej pod Szczytem Jasnej Góry dla pielgrzymów z Dolnego Śląska i Śląska Opolskiego – Częstochowa 05.06.1979, w: Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny...* dz. cyt. s. 106; Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na dawnym radzieckim lotnisku wojskowym – Legnica 02.06.1997, w: Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny...* dz. cyt. s. 896; Ukazujcie ludziom ideał miłości społecznej – Przemówienie do Papieskiej Komisji „*Iustitia et Pax*” Rzym 09.02.1980, w: Jan Paweł II, *Nauczanie społeczne 1980*, t. 3, Warszawa 1984 s. 31-33.

⁴⁸ Jan Paweł II, *Rozwiązanie waszych problemów spoczywa w waszych rękach...* dz. cyt. s. 588.

Przykładem szerokiego ujęcia obowiązku pracy dla swej ojczyzny, może być przemówienie do młodzieży w Nigerii – „Dobry chrześcijanin jest dobrym obywatelem. Musicie kochać swój kraj, strzec jego praw, szanować waszych przywódców i płacić podatki. Jesteście wezwani do podjęcia właściwych obowiązków w życiu politycznym, społecznym, ekonomicznym i kulturalnym. Pełnoletni powinni głosować i kandydować w wyborach”⁴⁹ Równocześnie należy pamiętać, iż zdobycze pracy we własnym narodzie służą pomnożeniu dorobku całej rodziny ludzkiej, wszystkich ludzi żyjących na świecie, gdyż miłość społeczna jest otwarta ku wszystkim ludziom i narodom, a więc obowiązuje i wymiarze najszerszym, bo ogólnoludzkim⁵⁰

W sytuacjach szczególnego zagrożenia narodu ma on prawo domagać się od swoich członków wzmoczonego wysiłku. Spoczywa bowiem na nich obowiązek obrony narodu, jeśli to konieczne posuniętej aż do poświęceń⁵¹. Nie chodzi tu, według Jana Pawła II, tylko i wyłącznie o walkę zbrojną, choć i ona nie jest wykluczona w przypadku niesprawiedliwej agresji z zewnątrz⁵². Obowiązek obrony oznacza także powinność podjęcia walki o odnowę moralną narodu, która niejednokrotnie wymaga wielu wysiłków i prawdziwej ofiarności⁵³. Jakkolwiek na każdej jednostce spoczywa obowiązek miłości i obrony narodu, to w papieskim nauczaniu, szczególnie eksponowane są dwie kategorie obywateli - twórcy kultury i politycy. Są oni, można powiedzieć, przewodnikami narodu, i z tego tytułu ciąży na nich większa odpowiedzialność za wspólnotę. Dlatego powinni być tymi, którzy „bezgranicznie kochają swój naród i pragną mu raczej służyć niż panować”⁵⁴

---

⁴⁹ Jan Paweł II, *Budowa społeczeństwa opartego na braterstwie* – Przemówienie do młodzieży. Onitsha (Nigeria) 13.02.1982, w: Jan Paweł II, *Nauczanie społeczne 1982*, t. 2... jw. s. 492.

⁵⁰ Por. Encyklika *Laborem exercens...* dz. cyt. nr 10, 16; tenże, *Choć z dala od ojczyzny służcie jej w Nigerii* – Przemówienie do Polaków. Lagos 16.02.1982, w: Jan Paweł II, *Nauczanie społeczne 1982*, t. 2... dz. cyt. s. 747.

⁵¹ Por. Jan Paweł II, *Biskupia „postuga jednania” w dziele integracji patriotyzmu i uniwersalizmu...* dz. cyt. s. 21; J. Majka, *Etyka społeczna i polityczna...* dz. cyt. s. 147-148. Autor ten traktuje obowiązek obrony, jak również obowiązek pracy jako odrębne obowiązki. Wydaje się jednak, iż można je, tak jak to czyni Jan Paweł II, traktować jako uszczegółowienie obowiązku miłości.

⁵² Por. Jan Paweł II, *Przemówienie wygłoszone w czasie spotkania z Wojskiem Polskim* – Koszalin 02.06.1991, w: Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny...* dz. cyt. s. 572-574.

⁵³ Por. Jan Paweł II, Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na Stadionie Dziesięciolecia... dz. cyt. s. 236-240; Homilia w czasie liturgii słowa skierowana do młodzieży zgromadzonej na Westerplatte – Gdańsk 12.06.1987, w: Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny...* dz. cyt. s. 476-483.

⁵⁴ Por. Jan Paweł II, *Światła i cienie współczesnego świata* – Przemówienie do Korpusu Dyplomatycznego. Rzym 13.01.1996, „L'Osservatore Romano” 1996 nr 3 s. 27; *Przemówienie do przedstawicieli świata kultury zgromadzonych w Teatrze Narodowym* – Warszawa 08.06.1991, w: Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny...* dz. cyt. s. 737.

Trzeba w tym miejscu zauważyć, iż w ujęciu Jana Pawła II, własny patriotyzm, rozumiany jako ofiarna, szlachetna miłość i służba dla ojczyzny, jest drogą do odkrycia i docenienia tej cnoty u przedstawicieli innych narodów. Wrażliwość wyrastająca z prawdziwej miłości do człowieka i z umiłowania narodu, otwiera bowiem na szerszą ogólnoludzką perspektywę. Powinny się one wzajemnie łączyć i wzbogacać w imię zachowania pokoju będącego dojrzałym owocem doskonałej integracji patriotyzmu i uniwersalizmu⁵⁵

Poza jednostkami, które są członkami narodowej wspólnoty, konkretne obowiązki wobec narodu spoczywają również na mniejszościach narodowych w kraju, który je gości. W pierwszym rzędzie powinny uznać konstytucję państwa, w którym żyją okazując lojalność wobec władz, szczególnie jeśli te szanują podstawowe prawa mniejszości⁵⁶. Na równi z innymi członkami społeczności państwowej posiadają obowiązek: współpracy dla dobra wspólnego, popierania wolności i godności każdego ze swych członków i poszanowania decyzji o konwersji w obręb kultury większości oraz domagania się przez emigrantów poszanowania słusznych praw dla członków swej grupy mniejszościowej rzeczywiście uciskanej w kraju pochodzenia, gdy są pozbawieni swobody wypowiedzi⁵⁷. Członkowie grup mniejszościowych w swoich roszczeniach mogą być narażeni na zbyt dużą ich eskalację, szczególnie w kontekście łatwej pokusy popierania swych dążeń na drodze terrorizmu. Dlatego konieczna jest rozważna ocena własnych roszczeń, która szanując spuściznę i tożsamość kulturową grupy, pozwoli twórczo włączyć się w szerszą społeczność i zapewnić perspektywy na rozwój⁵⁸

---

⁵⁵ Por. Jan Paweł II, *Biskupia „postługa jednania” w dziele integracji patriotyzmu i uniwersalizmu...* dz. cyt. s. 21; *Od praw człowieka do praw narodów* – Przemówienie do Zgromadzenia Ogólnego ONZ. Nowy Jork 05.10.1995, „L'Osservatore Romano” 1995 nr 11-12 nr 7, 11; *Dialog między kulturami drogą do cywilizacji miłości i pokoju* – Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1 stycznia 2001. Watykan 08.12.2000, „Społeczeństwo” 2001 nr 1 s. 133.

⁵⁶ Por. Jan Paweł II, *Założenia i cele międzynarodowej działalności Stolicy Apostolskiej* – Przemówienie do Korpusu Dyplomatycznego. Rzym 15.01.1983. „L'Osservatore Romano” 1983 nr 2 s. 5; *Narody Europy muszą odnaleźć wspólne wartości, które są podstawą pokoju* – Spotkanie z Korpusem Dyplomatycznym. Budapeszt 17.08.1991. „L'Osservatore Romano” 1991 nr 9-10 s. 13. Por. też: Pius XII, Orędzie radiowe wygłoszone w wigilię Bożego Narodzenia 1941, w: *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, cz. 1 nr 14; Jan XXIII, *Encyklika Pacem in terris...* dz. cyt. nr 94-96.

⁵⁷ Por. Jan Paweł II, *Poszanowanie mniejszości warunkiem pokoju* – Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1989. Watykan 08.12.1988, w: *Orędzia Ojca Świętego Jana Pawła II, t. 1*, Kraków 1998 s. 103.

⁵⁸ Por. Jan Paweł II, *Dialog między kulturami drogą do cywilizacji miłości i pokoju...* dz. cyt. s. 133, 137; J. Majka, *Zagadnienie integracji grup etnicznych w świetle katolickiej nauki społecznej*, „Studia Polonijne” t. 6, Lublin 1983 s. 45-58.

3. WNIOSKI

Przeprowadzone analizy pozwalają na sformułowanie następujących konkluzji.

W nauczaniu społecznym Kościoła problematyka obowiązków wobec narodu była nieodmiennie podejmowana, aczkolwiek z różnym natężeniem i podlegała pewnej ewolucji wraz z krystalizowaniem się nauczania na temat narodu w ogóle. Najwięcej uwagi poświęca jej w swych wystąpieniach Jan Paweł II. W starszych eksplikacjach, właściwych dla teologii moralnej, mówiono raczej o obowiązkach obywateli wobec własnej ojczyzny odwołując się do IV przykazania Dekalogu. W późniejszym okresie koncentrowało się kościelne Magisterium częściej na określeniu obowiązków wobec państwa niż względem wspólnoty narodowej. Ostrożność ta wydaje się być zrozumiała z powodu tragicznego błędu ubóstwienia narodu w hitlerowskich Niemczech, gdzie obowiązek wierności i służby dla narodu skierowany został przeciwko innym narodom.

W czasie pontyfikatów papieży Jana XXIII i Pawła VI oraz w nauczaniu Soboru Watykańskiego II problematykę obowiązków wobec narodu wiązano z głoszoną przez Kościół integralną koncepcją praw człowieka. Jakkolwiek nie wyartykułowano *expresis verbis* obowiązków wobec wspólnoty narodu, to podkreślono szczególnie korelację zachodzącą pomiędzy prawami i odpowiadającymi im zobowiązaniami. Zestawiając prawa i obowiązki wskazano, iż wypływają one z tego samego źródła – z godności osoby ludzkiej. Tworzą ponadto dla człowieka żyjącego w społeczeństwie drogę do realizacji materialnych i duchowych wartości. Tak formułowane zasady współżycia pozwalają odkrywać poszczególnym osobom swoją podmiotowość oraz odpowiedzialność za dobro wspólne społeczności, do których przynależą.

Jan Paweł II korzystając z dotychczasowego dorobku nauczania społecznego Kościoła wyraźnie mówi o zobowiązaniach wobec własnego narodu. Źródło obowiązku upatruje w fakcie wielorakiego obdarowania całością szeroko pojętego dziedzictwa ze strony narodu, który poprzez rodziny i inne społeczności pośrednie wychowuje, kształtuje, daje głębszą ludzką tożsamość i umożliwia pełny rozwój człowieczeństwa każdego ze swoich członków. Świadomość obdarowania domaga się, jego zdaniem, przyjęcia, potwierdzenia, utrzymania i pomnożenia dziedzictwa, które się w sobie nosi.

Każda wspólnota narodowa ma prawo domagać się od swoich członków spełnienia dwóch podstawowych obowiązków: wierności i miłości. Z tych ogólnych zobowiązań Jan Paweł II wyprowadza bardziej szczegółowe powinności. W przypadku wierności: obowiązek przyznawania się do własnego narodu, strzeżenie wartości kultury narodowej i jej przekazanie następnym pokoleniom rodaków. Natomiast miłość wobec narodu, czyli patriotyzm, powinien się przejawiać przede wszystkim przez miłowanie dziedzictwa jego kultury i rodaków, dalej poprzez zwykłą, rzetelną pracę dla powiększenia narodowego dorobku, a w sytuacji zagro-

żenia przez jego obronę, jeśli to konieczne posunięta, aż do poświęceń. Nie wypełniają tych obowiązków ci, którzy zatracając wrażliwość na dobro wspólne, z różnych pobudek, działają na szkodę własnego narodu.

Wypełnianie obowiązków wobec własnego narodu winno, według Jana Pawła II, uwrażliwiać każdą jednostkę na takie same powinności członków innych narodów, prowadząc do głębszego wzajemnego zrozumienia i ubogacenia dla dobra całej rodziny ludzkiej.

Poza jednostkami, które są członkami narodowych wspólnot, konkretne obowiązki spoczywają również na mniejszościach narodowych wobec kraju, który je gości. Powinny one lojalnie współdziałać na rzecz dobra wspólnego społeczeństwa i państwa, w którym zamieszkują oraz popierać wolność i godność swoich członków domagając się, w razie konieczności, zagwarantowania słusznych praw.

Sommario

Magisterium Ecclesiae, impegnando la sua autorità nella promozione e difesa dei diritti umani, non cessa di ricordare gli impegni in confronto della propria comunità nazionale. Lo stava facendo con la variabile intensità seguendo lo sviluppo dell'insegnamento sull'agrumeto della nazione in genere. Nella luce dell'insegnamento sociale della Chiesa, la nazione è il bene comune di tutti i suoi membri. Nei suoi discorsi pubblici, Giovanni Paolo II (basando sull'insegnamento dei suoi Predecessori e del Concilio Vaticano II) ha rivelato tanta attenzione ai doveri e agli impegni riguardo alla nazione.

Il dono dell'ampio patrimonio nazionale, quale attraverso la famiglia e altri gruppi sociali insegna, istruisce ed educa dando la profonda identità umana e rendendo possibile il pieno sviluppo umano, viene indicato da questo Grande Papa il fonte dei doveri alla propria nazione. La coscienza di ricevere questo dono, richiede di confermarlo, mantenerlo e moltiplicare il patrimonio di cui si è diventato il portatore.

Ci sono due obblighi che richiedono di essere realizzate riguardo alla propria nazione: la fedeltà e l'amore. Partendo da questi due impegni, Giovanni Paolo II rileva i doveri particolari. Il compimento degli impegni riguardo alla propria nazione dovrebbe - secondo Il Santo Padre - rendere sensibile ogni individuo agli stessi impegni riguardo ai membri delle altre nazioni, ciò in conseguenza conduce alla reciproca conoscenza, collaborazione e arricchimento per il bene comune di tutta l'umanità.

tłum. S.Z.